

De odyssee van het goud van de Nationale Bank van België (2)

Raf Plasschaert

Eind mei - begin juni, nog vóór de Frans-Duitse wapenstilstand, kreeg de Franse admiraliteit van de Banque de France informatie over de in Frankrijk aanwezige Belgische goudvoorraad alsook over een Poolse goudvoorraad die, samen met een voorraad van de Banque de France opgestapeld in Brest, overzee in veiligheid gebracht moest worden. Op 7 juni besloot de Franse marine al het goud samen te brengen in de militaire haven van Lorient. Nog dezelfde dag vormde zich een "goudtrein": 4944 kisten met Belgisch goud in 31 spoorwagens en 1208 kisten Pools goud in 5 wagons - die op 9 juni in Lorient aankwam. Hier werd het goud opgeborgen in schuilkelders van het arsenaal en er streng bewaakt. Op 10 juni gaf de Franse admiraliteit het bevel om het Belgische en het Poolse goud, dat voortaan samen hetzelfde lot zou delen, aan boord te brengen van de Franse hulpkruisers. "Victor-Schoelcher". Op 17 juni werd het schip geladen en één dag later vaarde het af, niet naar Londen of New York maar naar een Franse kolonie in Afrika. Het goud was op het nippertje "ontsnapt" aan het oprukkende Duitse leger. Op 22 juni tekende de Franse regering Pétain, die zes dagen vroeger de regering Reynaud had opgevolgd, immers een wapenstilstand met Duitsland. Duitse troepen bezetten een groot deel van Frankrijk en de ganse Kanaal- en Atlantische kust. De regering Pétain was een samenwerking met Duitsland niet ongenegen en vestigde zich in Vichy, in onbezet Frankrijk, tot in 1942 heel Frankrijk door de Duitsers bezet werd.

Het goudtransport aan boord van de hulpkruisers verliep met heel wat moeilijkheden en gevaren. Op 28 juni meerde de "Victor-Schoelcher" aan in Dakar, havenstad in de toenmalige kolonie Frans West-Afrika. De kisten werden gelost maar de

kluizen van de Banque de France aldaar waren te klein om al het goud veilig op te bergen. Mede omdat de toestand in de regio Dakar, waar de Engelse propaganda aanstuurde op rebellie tegen het Vichy-regime, onstabiel was, beslisten de koloniale autoriteiten om het goud per spoor 60 km landinwaarts te brengen eerst naar Thières en enkele weken later naar Kayès, een militair kamp nog in volle opbouw op 800 km van Dakar en in volle woestijn. Dit transport geschiedde op 25 en 26 september: drie treinen geëscorteerd door militaire secties en vliegtuigen om lading en spoorweg veilig te houden. In Kayès werd het goud opgeslagen in een oud pand dat omgebouwd werd tot een stevig fort met een permanente militaire bewaking. Het goud lag er veilig maar de diplomatie rustte niet.

De Belgische regering in Londen wilde het Belgisch goud liever in de VS in veiligheid. Het overbrengen van Afrika naar New York werd door de Fransen als te gevaarlijk beschouwd. Tegemoetkomend aan de wensen van de Belgische regering stelde de gouverneur van de Banque de France - die met dit Belgisch goud "opgescheept" zat - op 26 juni 1940 zelf voor om een deel van het Franse goud dat zich in de Bank of Canada bevond over te schrijven op het depot van de Belgische deposito's bij de Amerikaanse Federal Reserve Bank in Montréal. Maar het moederbedrijf, de Federal Reserve Bank in New York, aanvaardde deze procedure niet. Hubert Ansiaux, inspecteur van de NBB die in Londen verbleef, stelde de Banque de France dan per aangetekend schrijven in gebreke, zonder vooruitzicht op een spoedig succes van de teruggave.

Op 8 augustus bevestigde de minister van Financiën van de Vichy-regering dat alle goud- en deviezentegoeden die zich in Franse koloniën bevonden daar moesten

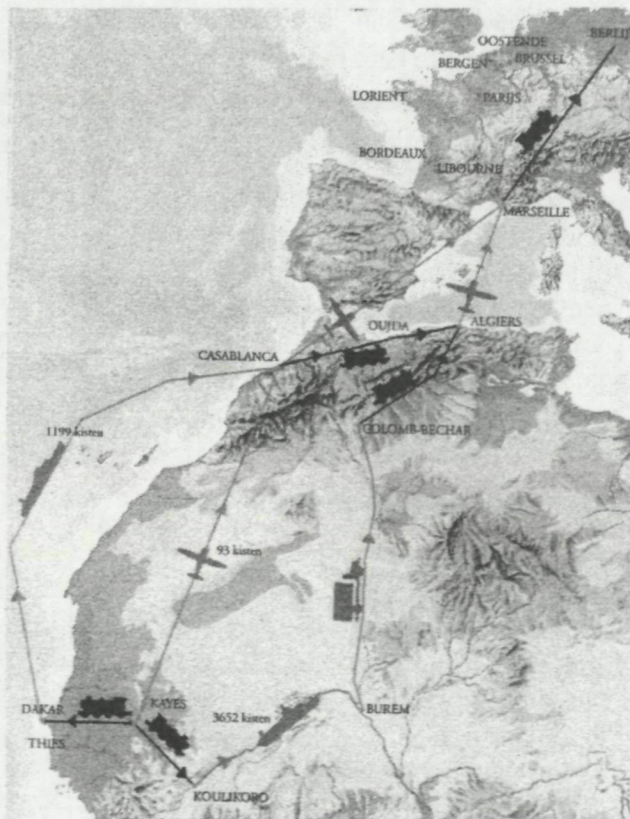
blijven want de Duitsers hadden, op 19 juli 1940, bij de Franse delegatie van de wapenstilstandscommissie een vragenlijst voorgelegd over de ligging van de depots met het goud van de Banque de France en van andere centrale banken. Op 12 september eisten de Duitsers het Belgische goud op dat aan de Banque de France in bewaring was gegeven. Zij meenden als bezetter van het land alle rechten te kunnen uitoefenen: ofwel moest het terug naar België of in ieder geval naar Parijs teruggebracht worden. Dit goud, in Afrika opgestapeld, was niet voor de Duitsers zelf bereikbaar. Het kon enkel door de Franse autoriteiten teruggebracht en afgegeven worden. Alhoewel de repatriëring van dit goud in de wapenstilstandsovereenkomst niet voorzien was aanvaardde de Franse regering, vooral onder druk van hun minister van Buitenlandse Zaken P. Laval, toch de eis van de bezetter. Een protocol, ondertekend door Duitsers en Fransen op 11 november bepaalde dat het gouddepot van Kayès in Marseille aan de vertegenwoordigers van de Deutsche Reichsbank overhandigd moest worden. Dit transport van de 4944 kisten fijn goud van Kayès naar Marseille was een zware opgave en is een ware odyssee geworden.

Om hun goodwill te tonen had de Banque de France reeds in november 1940 93 kisten door vliegtuigen van Air France via Algiers van Kayès naar Marseille overgevlogen. Tussen november 1940 en maart 1941 werden 1199 kisten per spoor van Kayès naar Dakar gereden, vandaar met de Franse kruiser "Primauguet" naar Casablanca verscheept en vandaar per spoor naar Algiers gebracht. Van deze kisten werden er 222 met burgervliegtuigen van Air France en 997 met militaire vliegtuigen naar Marseille overgevlogen. Omdat het transport over zee te gevaarlijk was, reisden de resterende 3652 kisten over land naar Algiers. Het 5000 km lange traject Kayès - Algiers doorheen Frans West-Afrika werd in 4 sectoren verdeeld:

- 552 km per spoor van Kayès naar Koulikoro (nu Mali) aan de Niger

- 1213 km op de Niger van Ouloboko naar Burem (nu Mali)
- 2180 km per vrachtwagen doorheen de Sahara naar Colomb-Bechar (nu Algerije)
- 1000 km per spoor van Colomb-Bechar naar Marseille

Het transport dat soms wel vertraagd werd door acties van de Franse regering en van de Banque de France, werd over de hele afstand bewaakt en begeleid door Franse militairen en vliegtuigen. Het overvliegen van het goud naar Algiers - 750 km - werd vertraagd door een tekort aan Franse militaire vliegtuigen, door de weersomstandigheden en door acties van de Britse luchtmacht. Uiteindelijk werd de buit door Franse militaire en drie civiele vliegtuigen overgevlogen naar Marseille. Pas in mei 1942 was het hele transport afgerond en was het Belgisch goud aan de Duitsers overgemaakt. De Reichsbank vervoerde het goud in 24 transporten per spoor van Marseille naar Berlijn. Het laatste transport kwam op 29 mei 1942 in Berlijn aan. De odyssee van het Belgische goud was ten einde: 198,4 ton goud scheen definitief verloren voor de NBB.

De Belgische regering in Londen en de vertegenwoordigers van de BNN in de VS waren in grote mate op de hoogte van wat met het goud in Afrika en Europa gebeurde. Om niet zozeer het goudmetaal maar wel de waarde ervan terug te krijgen, spannen ze bij het Opperste Gerechtshof van New York een proces in tegen de Banque de France. Op 24 april 1941 werd dit gevolgd door een schadeclaim en door de toelating om beslag te leggen op de tegoeden van de Banque de France in de VS. Er volgde een lange procedureslag en de uitspraak bleef op zich wachten. Ondertussen werden, in de marge van dit hangend proces, in New York herhaaldelijk onderhandelingen aangeknoopt om met de Banque de France tot een minnelijke schikking te komen. En op 7 oktober 1944, reeds na de bevrijding van België, sloten Frankrijk en België een akkoord waarbij de Banque de France de NBB integraal vergoedde door 198,4 ton fijn goud uit haar eigen voorraad aan de NBB over te maken. Deze restitutie van het goud duurde lang en werd pas in 1988 volledig beëindigd. De vooroorlogse goudreserve van de NBB was opnieuw terecht; niet in de kelders van haar agentschap in Oostende maar in de kluizen van de hoofdzetel in Brussel.

Het Belgische goud dat in 1942 in de kelders van de Reichsbank was opgestapeld werd overgedragen aan de provincie Mark-Brandenburg. Maar rijksmaarschalk Göring nam het goud in beslag voor de uitvoering van zijn vierjarenplan. Het Reich bood de bank een schadevergoeding aan van 552,4 miljoen virtueel waardeloze DM (Duitse marken). De bank weigerde die te aanvaarden. Ondertussen waren alle "Belgische" goudstaven in Pruisische "Staatsmünze" omgesmolten. Als waarmerk werden de jaren 1936 en 1937 gebruikt. Met deze valse stempels wilden de nazi's de indruk wekken dat het om goud van vooroorlogse origine gold.

In april 1945 troffen Amerikaanse troepen in een zoutmijn nabij het Thüringse stadje Merkers een enorme schat aan kunstbezit, roofbuit van de SS, maar ook een goudvoorraad van de Reichsbank aan. Bovendien vonden ze er de documenten van de goudadministratie van de Reichsbank. Zo kon het verder verloop van ongeveer negen tienden van het geroofde Belgisch goud nauwkeurig worden getraceerd. De Duitsers hadden het goud gebruikt om harde valuta te bekomen waarmee ze grondstoffen en onderdelen voor de wapenindustrie kochten. Van het Belgische goud was 55,08 % in de Zwitserse Nationale Bank terechtgekomen., 15,12 % in de Roemeense Nationale Bank, 1,54 % in de Centrale Bank van Turkije en kleinere delen verspreid over andere banken en landen. In de zoutmijn vond men 9,38 % van het goud terug, in de agentschappen van de Reichsbank 7,79 %....In totaal werd 198,4 ton of 100 % teruggevonden.

De slotakte van de herstelbetalingscommissie in Parijs (december 1945) bepaalde dat het teruggevonden goud zou worden verdeeld naar rato van de bij de centrale banken geroofde hoeveelheden. Al het goud dat de geallieerden in Duitsland vonden werd verzameld in een gemeenschappelijke pool waaruit de claims van de gedupeerde landen werden gehonoreerd. Omdat de Banque de France al tot de laatste gram het fijn goud aan de NBB had vergoed, diende de NBB een schadeclaim in voor rekening van haar zusterinstelling. Pas in 1998 deelde de commissie de laatste tonnen goud uit. De Banque de France ontving voor het Belgisch goud uiteindelijk ongeveer 130 ton waarmee ze twee derde van de aderlating aan de Belgische Nationale Bank terugwon maar toch nog de waarde van bijna 70 ton fijn goud verloor. Toch een hoge prijs voor het ondertekenen van een ontvangstbewijs en het vrijgeven van het goud aan de bezetter.
(slot)